који се спомињу. Посебно ћемо истаћи да аутор није изоставио да своје истраживања обогати и потврди графичким приказима који се налазе у *Прилогу – Табеле*. Табеле приказују различите врсте југословенских економских и друштвених параметара од 1921. до 1990. године.

Истраживачима друштвене и економске историје Југославије и Србије у двадесетом веку дело Слободана Вуковића *Српско друштво и економија (1918–1992)* представља синтезу која је незаобилазна за базична и специјализована истраживања. За ширу публику књига нуди могућност прегледа југословенске политичке, друштвене и економске историје из историјског и социолошког угла.

Јелена Рафаиловић

Ondřej Vojtěchovský, *Z Prahy proti Titovi! Jugoslávská prosovětská emigrace v Československu,* Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha, 2012, 695 str.[1]

Колико год да историчари покушавају да дају опште одговоре на нека питања о разлозима и узроцима настанка неке емиграције у прошлости, њеној делатности, успесима или неуспесима у земљи свог егзила, толико је свака од тих „прича" специфична и на свој начин јединствена. На најбољи начин то је представио Ондржеј Војтјеховски (Ondřej Vojtěchovský) у својој књизи *Z Prahy proti Titovi! Jugoslávská prosovětská emigrace v Československu* (Из Прага против Тита! Југословенска просовјетска емиграција у Чехословачкој), објављеној 2012. године на чешком језику у издању Филозофског факултета Карловог универзитета у Прагу. Ондржеј Војтјеховски ради као стручни асистент[2] Семинара опште и компаративне историје у Институту за светску историју Филозоф-

1 *Tato práce vznikla v rámci Programu rozvoje vědních oblastí na Univerzitě Karlově č. P12 Historie v interdisciplinární perspektivě, podprogram Profilace-asimilace-koexistence-integrace-reflexe (vývoj jazykových, konfesních, etnických a národních identit v areálu východní a jihovýchodní Evropy).*

2 У научним круговима Србије радило би се о звању доцента.

ског факултета Карловог универзитета у Прагу и већ више од десет година бави се проблематиком југословенске информбироовске емиграције у Чехословачкој, али и историјом Југославије и чешко/чехословачко-југословенским односима. Поред бројних радова на чешком језику, неке од својих чланака публиковао је и у часописима и зборницима издатим на територији бивших југословенских република.[3] Основу његове прве самосталне монографије[4] *Z Prahy proti Titovi! Jugoslávská prosovětská emigrace v Československu* чини докторска дисертација одбрањена 2010. године на Филозофском факултету у Прагу.

На скоро 630 страна текста (плус 70 страна разних прилога и фотографија југословенских емиграната у Чехословачкој, списак извора и литературе, као и регистар личних имена), Ондржеј Војтјеховски је представио животе југословенских држављана и њихове судбине након одлуке да прихвате Резолуцију Информбироа 1948. године и да у једном новом окружењу, за већину њих, почну своју емигрантску делатност против Тита. Уз предговор, увод, закључак и на крају резиме на енглеском и српском језику, књига садржи 26 међусобно прожетих поглавља, која покривају временски период од објављивања Резолуције Информбироа до друге половине 60-их година. Међутим, највећи део текста се везује за период до средине педесетих, када су југословенско-совјетски односи обновљени а сама информбироовска емиграција изгубила на значају. Књига је превасходно настала на основу архивске грађе прашких архива, али и архива у Београду, Загребу, Љубљани и Братислави. Од архива у Прагу, нема сумње да је за аутора било

3 Ondřej Vojtěchovský, „Informbiroovska emigracija u jugoslovensko-čehoslovačkim odnosima. Nacionalni i politički identitet jugoslovenskih informbirovaca u Čehoslovačkoj", *Spoljna politika Jugoslavije: 1950–1961,* zbornik radova, (ur. Slobodan Selinić), Beograd, 2008, str. 207–230; O. Vojtěchovský, „Anton Rupnik. Pot slovensko-francoskega komunista do kariere jugoslovanskega informbirojevskega funkcionarja", *Acta Histriae,* g. 18, št. 1–2, 2010, Koper, str. 151–174; O. Vojtěchovský, Borut Klabjan, „Omejena solidarnost. Tržaški komunisti v Pragi na prelomu štiridesetih in pedesetih let 20. stoletja", *Pirjevčev zbornik. Poti zgodovine med severnim Jadranom, srednjo in vzhodno Evropo,* (ur. Gorazd Bajc, B. Klabjan), Koper, 2011, str. 173–192; O. Vojtěchovský, „Aktiviranje jugoslovenskih informbiroovaca u Čehoslovačkoj 1968. godine", *Tito – viđenja i tumačenja,* zbornik radova, (ur. Olga Manojlović Pintar), Beograd, 2011, str. 466–485; O. Vojtěchovský, „Iz diplomatije u IB emigraciju: događaji u jugoslovenskim diplomatskim predstavništvima u SAD-u povodom rezolucije Informbiroa 1948. godine", *Југословенска дипломатија 1945–1961,* зборник радова (ур. С. Селинић), Београд, 2012, стр. 174–204.

4 О. Војтјеховски је један од коаутора обимног чешког дела о историји Србије, које је своје прво издање доживело 2005. године, а ново, допуњено и проширено 2013. г. Видети: Jan Pelikán, Lubomíra Havlíková, Tomáš Chrobák, Jan Rychlík, Miroslav Tejchman, Ondřej Vojtěchovský, *Dějiny Srbska*, Praha, 2005.

врло драгоцено истраживање у Народном архиву Чешке Републике (Národní archiv České republiky) и у Архиву безбедносних структура (Archiv bezpečnostních složek), где је пронашао битна документа о југословенским информбироовским емигрантима у Чехословачкој. Ради се о великом мноштву архивских извора, које је аутор успео да анализира и да, уз малобројну литературу и личне разговоре са неким од учесника југословенске просовјетске емиграције или њиховим најближима, напише на крају значајно дело за чешку историографију.

Књига О. Војтјеховског представља једно од првих дела у чешким научним круговима у којем је детаљно анализирана политичка делатност југословенских информбироовских емиграната у Чехословачкој, али не само то, већ и однос државних, партијских и безбедносних чехословачких структура према присталицама Информбироа из Југославије. Аутор је успео да на један допадљив начин за читање прикаже нимало лаку проблематику функционисања државних и партијских органа Чехословачке према странцима и у исто време према југословенским емигрантима. Комунистичка партија Чехословачке (КПЧ) је њихов боравак и делатност помагала и финансирала. Од 1948. до 1954. године организација југословенских емиграната у Прагу, која је бројала око 160 људи (међу њима било је и југословенских студената и ученика), била је под заштитом, али и контролом секретаријата ЦК КПЧ. На тај начин, делатност југословенских емиграната била је подржавана, али и све чешће усмеравана према потребама и жељама чехословачких органа. Поред тога, активност емиграната била је под контролом Информбироа у Букурешту, а такође и под надзором јединственог руководства југословенске информбироовске емиграције у Москви, на челу са генералом Пером Попиводом. Са јачањем делатности југословенских емиграната против Титовог руководства у Југославији, кроз писање емигрантских новина *Нова борба* и извештавања у посебним емисијама на чехословачком радију на српскохрватском језику, о активности југословенских емиграната све више су се интересовале и безбедносне структуре Чехословачке. Аутор је посветио посебну пажњу начину на који је државна безбедност сакупљала информације о југословенским емигрантима у Чехословачкој. Колику су вредност придавале безбедносне структуре Чехословачке југословенској информбироовској емиграцији потврђују и подаци да су водеће личности емиграције праћене, а међу самим емигрантима био је један број сарадника

државне безбедности. Војтјеховски посебно наглашава улогу југословенске емиграције у време припреме познатог процеса са генералним секретаром КПЧ Рудолфом Сланским, након кога је 1952. године прашка група изгубила одређени кредибилитет који је имала у односу на остале информбироовске групе у другим земљама.

Нешто што је свакако обележило делатност југословенске емиграције у Чехословачкој је без сумње непрестано трвење и неспоразуми међу водећим личностима просовјетског југословенског егзила. За водеће личности емиграције сматрани су Слободан Ивановић, Перо Драгила, Јосип Милунић, Милутин Рајковић, Владимир Перић, Антон Рупник, писац Теодор Балк и његова супруга Ленка Рајнерова. Сви они су се у неколико првих година од почетка емигрантске делатности против Титовог режима у Југославији мењали на позицији водеће личности или водећих особа емиграције. Како сам аутор истиче, неслога међу тим водећим личностима обележила је скоро цело раздобље постојања југословенске информбироовске емиграције а главни разлози нејединствених ставова у вођству емиграције лежали су у њеној самој оријентацији тј. да ли против Титовог режима у Југославији кренути конкретним потезима и акцијама или постепено и у мање радикалној мери развијати информбироовску делатност. У тој неслози међу водећим личностима емиграције испољавали су се повремено и лични разлози нетрпељивости, којима аутор посвећује такође значајну пажњу. Управо у тим поглављима се најбоље и виде судбине чланова југословенске емиграције у Чехословачкој, који су информбировској делатности давали и део себе. Неки од њих су поднели велике жртве (брачни пар Милунић био је скоро десет година раздвојен од своје деце у Југославији), а забележени су и случајеви самоубиства и покушаја самоубиства.

Обнављање југословенско-совјетских односа средином 50-их година утицало је на даљу делатност емиграната у Прагу. Иако је на јесен 1954. године југословенска информбироовска организација распуштена, емиграција је и даље постојала. Један број емигранта покушавао је да кроз одласке у Совјетски Савез настави своју активност, док се неколицина решила за повратак у Југославију. Аутор детаљно анализира разлоге неуспеха репатријације југословенских емиграната из Чехословачке у Југославију, њихова надања за бољи живот у Чехословачкој, као и страхове од повратка у Југославију, против чијег руководства

су се годинама борили. Нови подстицај преосталим југословенским емигрантима у Чехословачкој дало је поновно захлађење односа између Југославије и СССР-а крајем 50-их година, али ни овог пута није дошло до толико жељене промене југословенског руководства. И поред амнестије, коју је Југославија прогласила марта 1962. године за скоро све своје грађане који су се „задржали без дозволе у иностранству", до своје, тада већ бивше државе, вратио се мањи број југословенских емиграната из Чехословачке.

У последњем поглављу и у закључку своје књиге, О. Војтјеховски даје назнаке даљег развоја информбироовског покрета у Чехословачкој крајем 60-их година, у време совјетске интервенције у Чехословачкој, као и током 70-их. Представљене су и судбине преосталих чланова емиграције током 80-их и на крају неколико детаља о погледима потомака југословенских емиграната на распад Југославије и дешавања 90-их година. За већину информбироовских емиграната чехословачка средина била је њихово место привременог боравка и неиспуњених жеља за промену Титовог руководства у Југославији. Временом је Чехословачка за њих постала стално уточиште и реалност, који се не могу променити. Како аутор на крају истиче, преостали емигранти су се и надаље изјашњавали као Југословени и са поносом су тврдили да је земља којој они припадају Југославија.

Књига Ондржеја Војтјеховског је писана једним јасним и читљивим стилом. Али и поред тога, можда ће текст за део научне јавности која се не бави директно самом овом тематиком, као и за део шире, рекао бих, нестручне јавности, захтевати нешто више времена за читање и уједно више пажње. Несумњиво је да је Ондржеј Војтјеховски написао вредно и пре свега квалитетно дело, а време ће показати и колико значајно за саму чешку историографију. Искрено се надам да ће књига *Z Prahy proti Titovi! Jugoslávská prosovětská emigrace v Československu* заузети високо место у чешким научним круговима у области проучавања феномена егзила, информбироовске емиграције, југословенско -чехословачких односа, али и историје Чехословачке и Југославије после Другог светског рата, као и да ће једног дана доживети своје издање у некој од земаља бивше Југославије. То су аутор и само његово дело заслужили!

Мр Милан Совиљ